

SPECIALISTORDNING FÖR LOGOPEDER

BAKGRUND

Frågan om specialisering för logopedier har diskuterats sedan början av 1980-talet. Specialistordning förekommer inom andra närliggande yrken såsom läkare, psykologer, fysioterapeuter, arbetsterapeuter och dietister. Specialistordning för logopedier finns i andra länder, till exempel USA, Australien, England och Finland. Ämnesområdet logopedi är växande och dynamiskt. Grundutbildningen är tvärvetenskaplig och inom de logopediska ämnesområdena ger utbildningen baskunskaper medan det finns begränsat utrymme för fördjupning genom kurser i logopedi på avancerad nivå. Ökad forskningsaktivitet har lett till snabb kunskapsutveckling inom logopedi vilket är angeläget att omsätta i logopedisk verksamhet.

Logopedin står inför utmaningen att utveckla yrket till att omfatta nya fält, möta samhällets krav på evidensbaserad och säker vård och vara ett attraktivt yrke för kompetent personal, såväl inom sjukvård som inom skola och annan terapeutisk inramning. Kunskapsläget och utvecklingen inom ämnesområdet har skapat behov av fördjupning inom specifika områden. En logopedisk specialisering skapar förutsättningar för utveckling och effektivisering av logopedisk verksamhet och logopediska behandlingsinsatser, samt bidrar till ökad kvalitet i verksamheten. För att spegla den breddade logopediska arenan används fortlöpande orden klinik och praktik parallellt gällande logopediskt arbete.

LOGOPEDERS ALLMÄNNA KOMPETENS

Logoped är en skyddad yrkesbeteckning. Socialstyrelsen utfärdar yrkeslegitimation efter fyra års utbildning på logopedprogrammet som innehåller kurser i lingvistik, psykologi, medicin och logopedi. Logopeder har bred och fördjupad kunskap om habilitering, rehabilitering och prevention av röst-, tal-, språk- och sväljningsstörningar. Logopeder undersöker, diagnostiserar och behandlar ovanstående svårigheter, enskilt och i samarbete med andra yrkeskategorier. Logopeder har kännedom om relevanta författningar och kan informera, undervisa och handleda inom sitt område. I den grundläggande kompetensen ingår även att uppvisa självkännedom och ett professionellt förhållningssätt, utvärdera resultat av intervention, följa forsknings- och utvecklingsarbete, kritiskt granska, bedöma och använda relevant information samt identifiera egna behov av ytterligare kunskap och fortlöpande kompetensutveckling.

SYFTE MED SPECIALISTORDNING

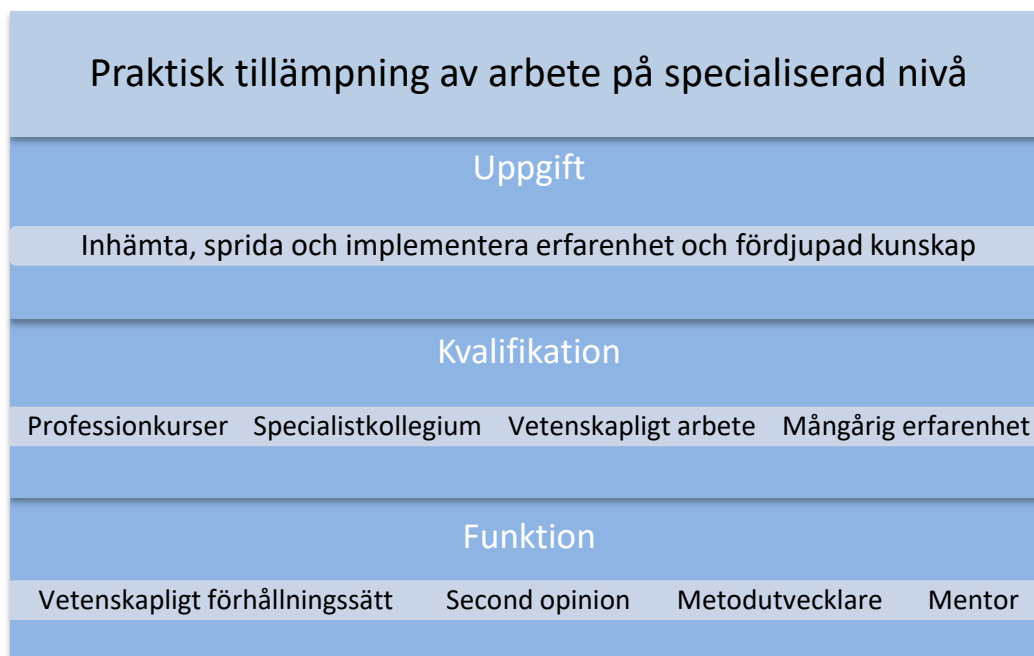
Specialistordningen har tillkommit för att:

- utveckla klinisk/praktisk och teoretisk kunskap inom valt specialistområde
- främja kliniskt/praktiskt logopediskt utvecklingsarbete
- skapa möjligheter till formaliserad logopedisk karriärutveckling
- möta behovet av fördjupad och specialiserad kunskap vid ovanliga och komplicerade tillstånd

SPECIALISTORDNING

När man som logoped väljer att specialisera sig gör man detta inom ett avgränsat och definierat område. Den specialiserade logopeden ska fungera som kunskapsförmedlare med uppgift att inhämta, sprida och implementera ny och fördjupad kunskap i kliniskt/praktiskt logopediskt arbete. Specialisten fungerar även som mentor, metodutvecklare, kan ge en second opinion och står för ett vetenskapligt förhållningssätt. Detta uppnås genom professionskurser, deltagande i specialistkollegium, genomförande av ett vetenskapligt arbete och mångårig erfarenhet. Specialistkompetens tillför även generiska färdigheter som är värdefulla utanför valt område.

Det är att rekommendera att en dialog om specialiseringen förs med arbetsgivaren tidigt i processen, till exempel för att diskutera specialistområdet, hur kompetensen kan användas i verksamheten, hur specialiseringen kan påverka tjänstens innehåll.

SPECIALISTOMRÅDEN

Man kan anlägga flera olika perspektiv på logopedi och logopedisk verksamhet. Vanliga logopediska arbetsområden klassificeras efter olika parametrar såsom ålder, diagnos och verksamhet. Detta gör det svårt att skapa heltäckande och konsekventa specialistområden utifrån exempelvis verksamhetsområde.

Uppdelningen i språk-, röst-, tal- och sväljningsstörningar är vanlig inom logopedi. Språk, röst, tal och sväljning är funktioner där en störning medför olika symptom och konsekvenser för individen. Specialistkompetens för logopeder har skapats utifrån dessa fyra större områden med möjlighet till valfria underklassifikationer. Underkategori definieras av den person som önskar specialistkompetens i specifikt område i samråd med ett specialistråd.

Genom att skapa en specialistordning med ett fåtal större områden med möjlighet till olika underindelningar får man både bredd och djup samt ett dynamiskt system som utformas efter specifika specialiseringsbehov. Genom att exempelvis välja ”Sväljning – med inriktning neurologiska sjukdomar hos vuxna”, täcker man både ett specifikt logopediskt fält och skapar en snävare specialiserad inriktning. Notera att underkategori definieras av logoped som önskar specialistkompetens i samråd med specialistrådet.

SPRÅK

Språk (talat och skrivet) består av symboler på olika nivåer (fonem, morfem, ord, fraser och satser) och regler för hur dessa former kombineras för att skapa och modifiera betydelser. Att behärska språk innebär att kunna förstå och producera ord, meningar och texter för att på ett utifrån kontexten adekvat sätt använda detta i meningsfull kommunikation. En språkstörning kan vara medfödd eller förvärvad och innebär att man i någon grad har svårigheter med någon eller några aspekter av detta. Språkstörningen har stora konsekvenser för individens möjligheter till sociala kontakter och deltagande i samhället. Hos barn medför språkstörning också ökad risk för inlärnings- och läs- och skrivsvårigheter.

Exempel på specialisering inom språk:

Språk med inriktning språkstörning hos barn

Språk med inriktning förvärvad språkstörning

Språk med inriktning AKK

RÖST

Rösten är en akustisk signal och består av en ljudkälla som bildas genom stämbandets svängningar och moduleringar i klang och ljudbildning som uppstår i ansatsröret genom artikulation. En röststörning definieras som en förändring av röststyrka, taltonläge, omfång eller röstkvalitet och innebär att rösten inte håller för de krav som ställs. Störningarna kan orsakas av neurologiska, psykologiska, funktionella eller organiska tillstånd. Röststörningar kan drabba barn och vuxna och påverkar individens möjligheter och förmåga att kommunicera med omgivningen. För personer med röstkrävande yrken kan en röststörning innebära inskränkningar i arbetslivet.

Exempel på specialisering inom röst:

Röst med inriktning röstergonomi

Röst med inriktning transsexualism

Röst med inriktning konstnärligt uttryck

TAL

Att *tala* är det vanligaste sättet att kommunicera. En talstörning orsakas av strukturella avvikelser i talapparaten eller på grund av att motorik, känsel eller koordination av andning, röstproduktion och artikulation är förändrad eller påverkad av en perifer eller central skada. Talet kan vara svårförståeligt och ha avvikande satsmelodi, vara otydligt, ha svag röststyrka och/eller ha varierande grad av nasalitet. Beroende på bakomliggande orsak kan tillståndet vara kroniskt, progredierande eller gå i regress. Talstörningar kan drabba barn och vuxna och kan påverka individens möjligheter och förmåga att kommunicera med omgivningen och därmed vara delaktig i olika livssituationer.

Exempel på specialisering inom tal:

Tal med inriktning neuromotoriska störningar

Tal med inriktning stamning

Tal med inriktning Läpp-, käk- och gomspalt (LKG)

SVÄLJNING

Sväljning definieras som den normala transporten av föda, dryck, saliv eller medicin från läppar till magsäck. Sväljstörning kan uppstå till följd av strukturella avvikelser i munhåla, svalg eller matstrupe, på grund av funktionell störning (t.ex. stroke, neurologiska sjukdomar eller systemiska sjukdomar), eller som en bieffekt av behandling. Vid ät- och sväljningssvårigheter kan sväljningens effektivitet och säkerhet vara påverkad och därmed kan leda till undernäring, lunginflammation, försämrad livskvalitet och kan vara livshotande. Sväljningssvårigheter kan drabba alla från nyföddhetsperioden till sena ålderdomen.

Exempel på specialisering inom sväljning:

Sväljning med inriktning diagnostik och intervention

Sväljning med inriktning förvärvade hjärnskador

Sväljning med inriktning neurologiska sjukdomar och skador

RAMVERK

Kriterier för att erhålla specialistbevis.

GRUNDLÄGGANDE KRAV

Legitimation som logoped från Socialstyrelsen.

TEORETISK FORTBILDNING

- Minst godkänd masterexamen med inriktning logopedi. Masteruppsatsen kan dock vara skriven i annat ämne än inom den sökta specialiseringen.
- För personer antagna till forskarutbildning kan godkänt halvtidsseminarium motsvara en masterexamen.
- Titel på masteruppsats alternativt artikel ska framgå i ansökan.

PRAKTISK FORTBILDNING

- Fem års arbetslivserfarenhet som logoped (minst 50 procents tjänstgöring eller motsvarande) varav tre år inom specialistområdet. Senaste arbetsperioden skall inte vara äldre än fem år.
- Klinisk/praktisk portfölj, 80 timmar, varav minst 20 timmar specialistdialog och minst 40 timmar dokumenterade aktiviteter med relevans för specialistinriktningen och som utförs både inom och utom den egna verksamheten.

I specialistdialogen ingår minst 20 timmar dialog med (och handledning av) erfaren kollega/kollegor i verksamhet med inriktning mot vald specialisering som redovisas enligt mall. Dialogen bör vara högst fem år gammal. I specialistdialogen skall det finnas en brygga mellan teori och det praktiska logopediska arbetet. I dialogen diskuteras den sökandes aktuella logopediska frågeställningar, som kan vara kopplade till ett eller flera patientfall eller process(er) på arbetsplatsen (exempelvis utvecklingsarbete för att förbättra kvalitén i remisshantering, screeningprocedurer, stöd till anhöriga,

föräldrafortbildning, etc). Aktuell forskning kopplas till frågeställningarna och implementeringen i det logopediska arbetet beskrivs och utvärderas. Varje fallbeskrivning avslutas med en reflektion.

Specialistdialogen bedöms utifrån följande områden

1) Den angivna frågeställningens tydlighet

- Är frågeställningen tydligt formulerad?
- Behandlas den angivna frågeställningen i efterföljande text?

2) Användning av tidigare forskning

- Är den angivna forskningen relevant för frågeställningen?
- Används all angiven forskning i dialogen?
- Integreras och diskuteras forskningsreferenserna i redovisningen av specialistdialogen?

3) Implementering av forskning/förändrat arbetssätt

- Har tidigare forskning använts för att i någon form utveckla eller förändra det kliniska/praktiska arbetet i relation till angiven frågeställning/det identifierade problemområdet?
- Har någon annan form av förändrat arbetssätt implementerats (exempelvis kliniska riktlinjer, praxis inom skolvärlden)?

4) Utvärdering

- Det finns en planering för hur utvärderingen ska göras i de fall man inte har hunnit genomföra en utvärdering.
- Hur har den genomförda förändringen utvärderats?
- Var det möjligt att besvara frågeställningen?

Inom varje punkt finns en progression vad gäller ökad komplexitet.

Tänk på att följande bör framgå i din redovisning av specialistdialogen:

- När genomfördes dialogen.
- Varför genomfördes dialogen – vad var det för behov som låg till grund för dialogen.

- Vem genomförde vad (vem deltog i dialogen, vem gjorde vad i implementering och utvärdering)
- Hur genomfördes implementering och utvärdering?

Sammanfattande reflektion

Hela specialistdialogen avslutas med en sammanfattande reflektion kring det egna lärandet i relation till de logopediska frågeställningarna, där den sökande beskriver och reflekterar över sin egen roll som logoped och som blivande specialist, och sin logopediska utveckling under dialogen ("Var började jag och vad har jag lärt mig under resans gång, vad vill jag tillföra i rollen som specialist?").

För godkänd dialog krävs:

För varje enskild dialog krävs att åtminstone delar av punkt 1, 2 och 4 ingår. För den sammantagna dialogen krävs att åtminstone en klinisk/praktisk frågeställning behandlas utifrån punkt 1- 4:s alla delar. Det är möjligt att denna frågeställning behandlas under flera dialogtillfällen.

I den kliniska/praktiska portföljen ska även ingå minst 40 timmar dokumenterade aktiviteter med relevans för specialistområdet i form av auskultation, fallkonferenser, ämneskonferenser, deltagande vid forskningsseminarier, ämnesspecifika kurser och annan fortbildning nationellt och internationellt.Handledning (såväl där man handleder själv och blir handledd), egna föreläsningar och projektarbete är också exempel på aktiviteter som kan ingå i portföljen. Vid deltagande vid workshops och konferenser kan maximalt tre timmar tillgodoräknas per konferens. Vid egen presentation erhålls sex timmar. Portföljen skall innehålla en kombination av olika sorters aktiviteter med relevans för specialistinriktningen, inom och utom den egna verksamheten. I en sammanfattande reflektion beskriver sökanden det egna lärandet och sin kliniska/praktiska utveckling i relation till de dokumenterade aktiviteterna.

HUR GÅR MAN TILL VÄGA FÖR ATT SPECIALISERA SIG?

Den sökande gör en meritsammanställning som sänds till specialistrådet för godkännande. Meriterna skall ge stöd för gedigen kompetensutveckling och klinisk/praktisk erfarenhet inom det aktuella specialistområdet. Den sökande ska visa god färdighet och lämplighet i rollen som kunskapsförmedlare inom sitt specialistområde. Ansökningsformulär finns på Svenska Logopedförbundets hemsida: www.srat.se/Logopederna/Logopedyrket/Specialistordning/. Inom tre månader ges besked från specialistrådet om huruvida ansökan bifalls eller om ytterligare komplettering krävs.

ANSÖKNINGSFÖRFARANDE

1. Detta informationsmaterial finns att ladda ner på Svenska Logopedförbundets hemsida www.srat.se/Logopederna/Logopedyrket/Specialistordning/
2. Om sökandes avsikt är att använda sin specialisering där hen har sin aktuella anställning är det att rekommendera att en dialog om specialiseringen förs med arbetsgivaren.
3. Sökande logoped formulerar önskat specialistområde.
4. Sökande sammanställer relevant underlag.
5. Sökande skapar sin kliniska/praktiska portfölj, se sid 7-8 ovan, ”Klinisk/praktisk fortbildning”.
6. Till ansökan skall bifogas:
  - Bestyrkt kopia av Socialstyrelsen utfärdad legitimation för logoped.
  - Meritlista som styrker specialistkompetens utifrån fastställt ramverk på teoretisk och klinisk/praktiskt fortbildning.
  - Bestyrkta kopior av kurs- och tjänstgöringsintyg som stödjer meritlista.
  - CV/sammanställning över relevanta anställningar.
  - Kvitto på inbetald ansökningsavgift à 2000 kr på bankgiro 586-3550, vid inbetalning skriv namn + specialistansökan. Resterande summa erlägges då ansökan är godkänd. Den totala kostnaden är 4000 kronor för medlemmar i Svenska Logopedförbundet och 8 000 kronor för ickemedlemmar.
7. Ansökningar behandlas två gånger per år och sänds till specialistrådet senast 15:e april respektive 15:e oktober. Ansökan i sin helhet med ifylld

- ansökningsblankett, förteckning över bilagor, samt bilagor skannas och mejlas som en PDF till: specialist@logopedforbundet.se.
8. Efter granskning av specialistrådets sakkunniga ges besked om huruvida ansökan bifalls eller om komplettering krävs.
  9. Utfärdande av specialistbevis efter slutbetalning av fastställd avgift. Intyg på betald avgift mejlas till: specialist@logopedforbundet.se
  10. Ansökningshandlingar sparas digitalt i Svenska Logopedförbundets Dropbox.

SPECIALISTRÅDET

Specialistbeviset utfärdas av Svenska Logopedförbundets specialistråd. Rådet består av fyra sakkunniga och disputerade logopeders. Varje ansökan bedöms av två rådsmedlemmar. Vid behov kallas ytterligare ämneskunnig person in. Bedömarna sammanträder två gånger per år. Ansökan med bilagor och intyg skall vara inlämnad senast 15:e april respektive 15:e oktober. Ansökan ska vara komplett vid inlämning för att tas i beaktande. Besked lämnas efter genomförd granskning.

Den totala kostnaden för specialistansökan är 4 000 kronor för medlemmar i Svenska Logopedförbundet och 8 000 kronor för ickemedlemmar.

Specialistordningen är en medlemsförmån och kostnaden för handläggning är reducerad för medlemmar i Svenska Logopedförbundet. Den sökande betalar en avgift på 2 000 kronor innan ansökan handläggs och resterande summa före erhållande om specialistbevis. Administration och handläggning av specialistordningen sker genom Svenska Logopedförbundet.

FRÅGOR OCH SVAR

Vem kan söka specialistkompetens för logoped?

Legitimerad logoped med minst fem års klinisk/praktisk erfarenhet varav tre år inom specialistområdet. Minst godkänd masterexamen alternativt godkänt halvtidsseminarium, samt en klinisk/praktisk portfölj.

Inom vilka områden kan man söka?

Huvudområden tal, språk, röst och sväljning med definierad inriktning.

Var söker man?

Svenska Logopedförbundets specialistråd utfärdar specialistbevis efter granskning och godkännande av ansökan. Ansökningshandlingar finns på www.srat.se/Logopederna/Logopedyrket/Specialistordning/

Hur lång tid tar det att bli specialist?

Det tar olika lång tid beroende på vilka meriter man har uppnått. Efter grundutbildningen krävs ytterligare fem års arbetslivserfarenhet som logoped varav minst tre inom relevant område. Minst masterexamen alternativt godkänt halvtidsseminarium vid forskarutbildning motsvarar ett till två års heltidsstudier, beroende på grundutbildning.

Vad är nyttan med specialisering?

- Formellt bevis på specialistkompetens
- Fördjupad kunskap
- Utökad självständighet och ansvarsområde
- Förändrade arbetsuppgifter
- Karriärmöjlighet
- Resurs för praktisk verksamhet och kollegor
- Synliggöra logopedisk yrkeskompetens
- Lönedifferentiering
- Bör ge fördelar vid löneförhandlingar och tjänstetillsättning
- Systematiskt utveckla den ämnesspecifika kompetensen

- Gynnar möjligheten till verksamhetsbaserad forskning och utvecklingsarbete
- Integrerar och utvecklar klinisk/praktisk och teoretisk kunskap
- Fördelar i kontakt och förhandling med myndigheter och beslutsfattare

Hur finansierar man specialiseringen?

Det finns olika sätt att finansiera sin specialisering. Man kan komma överens med sin arbetsgivare om finansiering, vid överenskommelse kan till exempel hela eller delar av utbildning ske på arbetstid. Sök Forsknings-och utvecklingsmedel (FoU-medel) eller motsvarande via arbetsgivaren. Man kan även ansöka om studielån för att gå masterutbildningen.

Kan man tillgodoräkna sig utländska utbildningar och kurser?

Har man en svensk logopedexamen och utländska kurser ingår i den så går det bra. Om utländska kurser är tänkta att ingå i den kliniska/praktiska portföljen bedöms de av specialistrådet liksom alla andra kurser utifrån om de är relevanta.

Varför kan man bara specialisera sig i ett huvudområde? Mitt intresseområde spänner över flera olika områden såsom tal, röst och sväljning.

Vald specialisering kan enbart ligga inom ett av de angivna specialistområdena (språk, tal, röst eller sväljning), annars finns det risk att specialiseringen blir urvattnad och alltför allmän. Det är viktigt att komma ihåg att valt specialistområde inte är synonymt med arbetsfält.

Hur motiverar jag arbetsgivaren att stödja min specialisering?

Som specialist bidrar du till ökad spridning av information/kunskap till verksamhet och kollegor och kan vara drivande i utvecklingsarbete.

Du kan fungera som diagnosansvarig och kunskapsutvecklare inom specifika områden. Specialisten kan bidra till verksamhetsbaserade forskningsprojekt.

Specialisering ger möjlighet till förbättrat patientomhändertagande, evidensbaserad och verksamhetsreflektion. Det är meriterande för verksamheten att ha tillgång till specialister. Vårdvalet efterfrågar specialister. Det är att rekommendera att en dialog om specialiseringen förs med arbetsgivaren tidigt i

processen, till exempel för att diskutera specialistområdet, hur kompetensen kan användas i verksamheten, och hur specialiseringen kan påverka tjänstens innehåll.

Vem kan jag föra en specialistdialog med?

Den kliniska dialogen med "erfaren kollega/kollegor i verksamhet med inriktning mot vald specialisering" kan vara med en logoped med stor klinisk/praktisk och teoretisk kunskap inom området, men också med tex med läkare, psykolog eller dietist eller utövare av annan profession med stor erfarenhet inom området.

Kan specialistdialogen ta upp flera fall?

I dialogen kan ett eller flera patientfall diskuteras (blir ofta flera för att komma upp i minst 20 timmar). Det kan också vara en och samma patient där ni diskuterar olika problematik eller insatser. Beskriv fallet/fallen i loggboken, hur diskussionen gått, vilka åtgärder som implementerats utifrån diskussionerna och vad resultatet blivit, hänvisa till relevant litteratur, och skriv en reflektion om hur det ni har diskuterat har betydelse för dig i ditt arbete. Redovisa antal timmar handledning för var dialog.

Syftar "handledning" i 40 timmars dokumenterade aktiviteter på om jag handleder eller blir handledd?

Det kan vara handledning som du som logoped givit, och handledning (förutom specialistdialogerna) som du fått/deltagit i. Det behöver inte nödvändigtvis vara logopeder som har fått handledningen eller handlett, men det ska vara relevant för specialistområdet. Skriv på meritlistan vilken typ/typer av handledning det varit, och skriv sedan antal timmar i rutan Klinisk portfölj.

Intresserad av att ansöka om specialistbevis?

Ansökningshandlingar finns på Svenska Logopedförbundets hemsida: www.srat.se/Logopederna/Logopedyrket/Specialistordning/